

Polulyaschenko Yu. M. Conceptual foundations of patriotic education values of students youth in modern conditions

The article highlights topical issues of the conceptual foundations of Patriotic values education among young students in modern conditions, drawing the consideration of the idea of patriotism from a philosophical point of view, namely as a spiritual category. Was made the analysis of scientific research that has been devoted to various problematic issues of Patriotic education of the young generation in recent years. The study identified areas of scientific research, in particular analysis of the philosophical category of "value" in the view of Patriotic education of children and youth. It is revealed that domestic scientists consider "patriotism" primarily as a spiritual category, as such, it is intended to give a new impetus to the spiritual recovery of the people. For this purpose, a number of scientific studies have been studied to highlight various problems of patriotism education in recent years. The problem of spirituality as one of the effective mechanisms of patriotism education is highlighted. Examples of the use of various forms and methods of patriotism education in educational institutions are given. The main purpose of the article is to explore the conceptual foundations of Patriotic values education in young students and identify the main urgent problems to ensure the process of their formation in modern conditions. The normative-legal documents which provide the process of education of patriotism in educational institutions are considered. The reasons for the insufficient formation of patriotism of the modern young generation are established and highlighted. It was found that among the urgent problems in ensuring the process of formation of patriotic values of student youth is the need to staff the process of national-patriotic education of student youth; advanced training of specialists working in this field of education, in the context of increasing the level of their professional readiness for the formation of patriotic values of student youth; development of appropriate training programs in the context of ensuring the effective implementation of the content of national-patriotic education of student youth; taking into account the new socio-political realities in Ukraine since the Revolution of Dignity. It is established that the formation and formation of patriotism of Ukrainian youth took place in five main stages.

Key words: education of patriotism, spirituality, patriotic values, youth, national education system.

УДК 378.091.2

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.74.27>

Прокопенко І. А.

**ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФАСИЛІТАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧИТЕЛЯ З УЧНЯМИ
В ЗАРУБІЖНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ**

Розглянуто педагогічні аспекти дослідження проблеми фасилітаційної взаємодії учителя з учнями в зарубіжній педагогічній теорії та практиці. Автором визначено суть поняття "фасилітаційна взаємодія" на основі зарубіжних праць учених як суб'єкт-суб'єкту взаємодію, в межах якої відбувається налагодження емоційного контакту, створення освітнього середовища для позитивної мотивації до діяльності, спільне особистісне зростання та самовдосконалення вчителя та учня. Наголошується значна роль, яку відіграє фасилітація та здійснення фасилітаційної взаємодії вчителя й учнів в працях зарубіжних учених. Автор висловлює думку про те, що здійсненню фасилітаційної взаємодії сприяють такі чинники: актуалізація фасилітаційного потенціалу освітнього середовища, залученість фасилітаційного потенціалу середовища, прояв фасилітативності в певній сфері життєдіяльності, вплив специфіки сфери на здійснення фасилітаційної взаємодії, прояв основної функції фасилітаційної взаємодії у різних її ракурсах. Структурними особливостями здійснення фасилітаційної взаємодії вчителя та учня в зарубіжній теорії та практиці є: визначення проблеми дослідження; виявлення передумов становлення цієї проблеми; обґрунтування критеріїв для оцінювання результату вирішення проблеми; генерування альтернативних рішень; оцінювання результату вирішення проблеми; оцінка результатів роботи (ї роль в них фасилітації). Більшість зарубіжних учених пропонують розробку моделі фасилітаційної взаємодії, яка ґрунтується на тому, що фасилітація – це адаптивний процес, в якому головними є планування, пояснення мети, зворотний зв'язок і самооцінка. Проведений аналіз надав змогу визначити стилі фасилітаційної взаємодії, що включають традиційний ієрархічний (учитель контролює структуру, зміст, метод, програму), кооперативний прийняття рішень спільно зі здобувачами освіти), автономний (рішення приймаються учнями).

Ключові слова: фасилітація, фасилітаційна взаємодія, вчитель, учні, зарубіжний досвід, освіта, група учнів, теорія та практика навчання.

В умовах сучасності зростає актуальність досліджень щодо організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти на засадах фасилітаційної взаємодії вчителя та учня. Проблематика здійснення фасилітаційної взаємодії вчителя та учня пов'язана з тими масштабними змінами, що відбуваються в суспільстві, зокрема перехід організації освітнього процесу до змішаної системи навчання в онлайн та офлайн режимах.

Спершу феномен фасилітації обґрунтували та задіяли у прикладному аспекті науковці та психологи для вирішення групових конфліктів різних рівнів, що накопичилися після Другої світової війни. Згодом, фасилітаційні технології почали застосовувати у бізнес-сфері з метою командоутворення, генерування інноваційних ідей, вирішення конфліктних ситуацій у колективі, злагодженої роботи учасників команди над спільним проектом тощо.

Поступово фасилітація почала проникати й у освітню сферу. Професіонали звернули свій науковий погляд на цей феномен – педагоги і психологи усього світу почали досліджувати і обґрунтовувати ефективність залучення до педагогіки фасилітативних принципів і технологій.

Поняття “фасилітація” в педагогічній науці розглядається через призму ідеї гуманізації, оскільки освітня галузь в контексті основних пріоритетів означеної системи несе відповідальність не лише за навчання здобувачів освіти, а й виховання гармонійної, в ідеалі високодуховної особистості, що у дорослому віці легко інсталюється у суспільство, роблячи корисний внесок у розвиток людства способом своєї життєдіяльності через: професійний прояв, вчинки, думки, ідеї, спілкування та взаємодію з оточуючими.

Проведений аналіз останніх досліджень і публікацій надає підстави стверджувати, що проблема здійснення фасилітаційної взаємодії вчителя та учня в закладах загальної середньої освіти розглядалися у працях, як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, які досить неоднозначні у своєму тлумаченні щодо питань виникнення поняття, його еволюції, розробників тощо.

В українській педагогічній науці проблему фасилітаційної взаємодії вчителя та учнів в різних її проявах розкрито в науковому доробку сучасних учених-педагогів (С. Борисюк [1], О. Галіцан [2], З. Курлянд [3], О. Левченко [4], І. Прокопенко [5] та ін.).

Проте недостатньо систематизовані погляди учених щодо проблеми здійснення фасилітаційної взаємодії вчителя та учня у зарубіжній педагогічній теорії та практиці.

Мета статті – розглянути педагогічні аспекти здійснення фасилітаційної взаємодії вчителя та учня у зарубіжній теорії та практиці.

Досить вивченими в зарубіжних країнах є прикладні аспекти процесу здійснення фасилітаційної взаємодії, її прийоми і техніки, однак недостатньо розкриті питання щодо теоретичного обґрунтування здійснення фасилітаційної взаємодії вчителя та учня. Зокрема, це стосується наявних концептуальних підходів до вивчення даного феномена, методів діагностики різних аспектів здійснення фасилітаційної взаємодії вчителя та учня, відсутність досліджень щодо вивчення потенціалу особистості до здійснення фасилітаційної взаємодії під час освітнього процесу, розробки моделі здійснення фасилітаційної взаємодії у педагогіці тощо.

P. Wilson, K. Harnish, J. Wright пропонують в розуміння змісту і структури фасилітації педагога покласти принцип гуманістичної психології та психотерапії “зрозуміти – пробачити – прийняти”. Як об’єкт здійснення фасилітаційної взаємодії розглядаються учні, співтовариство вчителя та учня, сам педагог [12, с. 124].

F. Warihau пропонує модель структури внутрішнього досвіду особистості в контексті дослідження проблеми здійснення фасилітаційної взаємодії вчителя та учня. Суб’єктний досвід включений в особистісний, суб’єктивний, індивідуальний досвід і характеризується усвідомленістю, структурованістю, ціннісною значущістю, світоглядною орієнтацією та рефлексивністю. Ці характеристики пов’язані зі змістовно-цільовими і структурними особливостями здійснення фасилітаційної взаємодії вчителя та учня [18, с. 62].

L. Hart зазначає, що спрямованість фасилітації педагога може бути власне на себе, на педагогічну діяльність або на учня [7, с. 112], а D. Hunter, A. Bailey, B. Taylor виділяють внутрішню фасилітацію та зовнішню [8]. Варто зазначити про правомірність акцентування змістовно-цільових, структурних особливостей здійснення фасилітаційної взаємодії вчителя та учня і важливість суб’єктної спрямованості.

Щодо структурних особливостей самого процесу здійснення фасилітаційної взаємодії вчителя з групою учнів, тобто етапів протікання даного процесу, то вчені [12; 17; 20] виокремлюють такі етапи: 1) визначення проблеми дослідження; 2) виявлення передумов становлення цієї проблеми; 3) обґрунтування критеріїв для оцінювання результату вирішення проблеми; 4) генерування альтернативних рішень; 5) оцінювання результату вирішення проблеми; 6) оцінка результатів роботи (і роль в них фасилітації).

Ідентичні погляди на хід процесу фасилітації знаходимо в A. Kiser [9, с. 86], який конкретизує методи, що використовуються на кожному з етапів. Зокрема, на етапі генерування пропонується залучати метод “мозкового штурму”, що має свої логічні етапи.

F. Warihau виділяє такі етапи здійснення фасилітаційної взаємодії вчителя та учня, як: обізнаність, пояснення ролей, установка правил [18], а D. Wardale вбачає логічну послідовність наступних етапів: планування, втручання, отримання найближчих результатів, реалізація та узагальнює їх в моделі ефективної фасилітації [17].

D. Hunter, A. Bailey, B. Taylor, відзначаючи особливе значення фасилітаційної взаємодії, наголошують на тому, що важливим під час організації цього процесу є: бути собою та вміти поставити себе на місце іншого [8].

Нині в зарубіжній теорії та практиці фасилітаційну взаємодію подають у вигляді розробленої освітньої моделі або як її складову (супровід, втручання, вплив, взаємодію тощо). Так, фасилітація розглядається в моделі втручання (S. Ghais), яка має дві базові категорії (стилю) – авторитарний і фасилітаційний. Ці дві базові категорії поділяються на шість категорій, які описують як особистість впливає на здійснення взаємодії у процесі підтримки та допомоги (допомога для вираження і подолання думок і емоцій, з якими особистість раніше не зустрічалася; допомога іншим для вивчення самого себе, що сприяє у становленні їхньої самостійності) [6].

S. Ghais розглядав у своїх дослідженнях і стилі фасилітаційної взаємодії, що включають традиційний ієрархічний (учитель контролює структуру, зміст, метод, програму), кооперативний прийняття рішень спільно зі здобувачами освіти), автономний (рішення приймаються учнями). Вчений зазначає, що спочатку при здійсненні фасилітаційної взаємодії слід застосовувати ієрархічний стиль, згодом – кооперативний, і, нарешті, – автономний [6].

Ж. Маурік розроблена 4-стильна (стилі: інтелектуальний, стимулюючий, каталітичний, тренерський) модель фасилітаційної взаємодії, яка вимагає від учителя формування як фасилітаторських, так і лідерських навичок [14, с. 32]. Зарубіжні напрацювання вчених надають підстави стверджувати, що на практиці досить часто фасилітацію поєднують з лідерством. Так, Л. Нарт описує в своїх наукових доробках різницю між лідерством і фасилітацією [7], Р. Schwarz також розрізняє “фасилітативного лідера” і “лідера” [10]. Водночас Ж. Маурік акцентує взаємозв'язок між собою ролей лідера і фасилітатора. Ці ролі схожі, коли очікується, що фасилітатор адаптується до групи, але також він повинен мати такий авторитет, аби змусити групу адаптуватися до себе за необхідності [14]. Ф. Варіау переконливо доводить, що фасилітатор – це той, хто несе відповідальність за спостереженням і обізнаністю групи в їх міжособистісній взаємодії, тоді як лідери груп мають ще й управляти групою [18].

Сам процес здійснення фасилітаційної взаємодії (Р. Wilson, К. Harnish, Ж. Wright) залежить від фаз розвитку ролі фасилітатора. В 1950 р. виникла необхідність задіяти фасилітатора до управління груповими процесами. Цей підхід змінився іншою концепцією розуміння фасилітатора як особистості, яка обирає розв'язок певного стилю поведінки, що “полегшує групі процес обмірковування і прийняття рішень разом”. Нині ми маємо нову роль фасилітатора – досягати поставлених результатів легше з групою однодумців [19].

Модель фасилітаційної взаємодії А. Кісер [9, с. 57] ґрунтується на тому, що фасилітація – це адаптивний процес, в якому головними є планування, пояснення мети, зворотний зв'язок і самооцінка. Вчений виділяє три рівні роз'яснювальної компетенції фасилітаторів: 1) фасилітатори, які працюють на рівні дискурсивної свідомості й можуть запропонувати алгоритм послідовних пояснень того, що вони роблять; 2) фасилітатори, що працюють на рівні практичної свідомості – вони знають як вчити, але можуть мати труднощі при формулюванні дій і описі задіяних технологій; 3) фасилітатор не в змозі сформулювати обґрунтування своїх дій [9, с. 57–59].

У зарубіжній теорії та практиці зростає кількість досліджень, які підкреслюють важливість здійснення фасилітаційної взаємодії. Так, наприклад, підхід досвідченого фасилітатора Р. Schwarz є вдалим прикладом того, що фасилітаційну взаємодію слід застосовувати на засадах людських цінностей, почуттів і принципів. Р. Schwarz інтегрував теорію з практикою і пояснив необхідність не лише набору методів і технік, а й розуміння того, як і чому вони працюють для імпровізації і створення нових методів і технік, доцільних в кожній окремій ситуації [10].

Підтвердження значущості фасилітативності потенціалу середовища знаходимо в працях багатьох дослідників. Зокрема, Г. Томас відзначає важливість створення фасилітативного середовища для становлення самого фасилітатора. “Учитель, для якого створені відповідні умови та середовище, сам стає фасилітатором для своїх учнів” [12]. Вчителі, які працюють на засадах фасилітаційної взаємодії не просто модифікують освітнє середовище, а докорінно перетворюють його на створення ситуації успіху [12] – підкреслюється фасилітаційний потенціал середовища. Варто зазначити важливість не лише особистості фасилітатора, знання методів, технік фасилітації тощо, але і необхідність створення середовища (як матеріального (обладнання тощо), так і морального) для здійснення фасилітаційної взаємодії й атмосфери взаємної підтримки і розвитку. І в створенні цього середовища повинна бути задіяна вся група, а не лише вчитель [12]. Г. Томас також у своїх наукових доробках відзначає, що освітнє середовище сприяє формуванню фасилітаційної спрямованості особистості студента, майбутнього вчителя [12].

Отже, важливим окрім впливу фасилітатора ще є й розвиток фасилітаційного потенціалу середовища. Водночас, як зазначає S. Ghais, щоб бути насправді дієвим, фасилітатор повинен задіяти фізичні, інтелектуальні, емоційні, інтуїтивні, креативні і духовні можливості здобувачів освіти [6]. Саме така комбінація сприятливих чинників зробить здійснення фасилітаційної взаємодії найбільш ефективною.

Вчені із університету в Сідней (Р. Vlachopoulos, S. Janb, L. Lockyer) провели дослідження щодо ролі фасилітаційної взаємодії в освітньому процесі, який здійснюється дистанційно й дійшли висновків, що онлайн-курси можуть бути настільки ж ефективними, як і традиційні курси з точки зору досягнення освітніх результатів з варіаціями в навчанні. По-друге, враховуючи рівень та характер фасилітаційної взаємодії, дискусійні форуми, орієнтовані на студентів, вчені стверджують, що різні ролі викладача ефективно діють в створеному освітньому середовищі, особливо за відкритою дискусією [16, с. 4].

К. Winterburn, S. Smith, С. Abbott та К. Aspinwall у своєму дослідженні доводять важливість ролі та значення фасилітатора при організації навчального процесу та при створенні дієвого освітнього середовища. Вчені акцентують неабияку увагу саме на рефлексії та самоаналізі під час здійснення фасилітаційної взаємодії вчителів та учнів [20].

Дослідники S. Vissers та D. Kreemers, беручи за основу в своєму педагогічному експерименті комунікаційні стратегії, дійшли висновків, що тісна співпраця між учасниками освітнього процесу сприяє налагодженню емоційного контакту, створенню освітнього середовища для позитивної мотивації до спільної діяльності учителя й учня, їх спільного особистісного зростання та самовдосконалення [15, с. 350].

Інші вчені Florence Martin, Chuang Wang, and Ayesha Sadaf з університету Північної Кароліни у своєму дослідженні доводять, що запровадження онлайн-курсів на засадах фасилітаційної взаємодії має вирішальне значення для успіху при організації освітнього процесу. Вчені запроваджували різні стратегії полегшення

при організації навчальних онлайн-курсів для залучення студентів. Особлива роль належала інструкторам, які своєчасно відповідали на запитання, своєчасно надсилали відгуки щодо завдань/проектів тощо. Тісний зв'язок з інструктором-фасилітатором цінувався найвище здобувачами освіти [13].

I. Seeber досліджуючи проблему організації саме командної роботи, зазначає, що це складний процес, оскільки члени команди часто стикаються з надмірною кількістю ідей, мають обмежену тривалість зустрічей у часі й не обов'язково діляться своїми думками при розробці різних проектів. Дослідник пропонує метод здійснення фасилітаційної взаємодії, що базується на фасилітаційному втручанні. Отримані дані I. Seeber надають підстави стверджувати, що команди з активною участю фасилітатора, яким приділяється підвищена увага, заохочення до обговорень, значно перевершують по ефективності своєї діяльності команди, які працюють без фасилітаторів [11].

Висновки. На основі проведеного наукового аналізу зарубіжних праць вчених, визначено чинники, які сприяють здійсненню фасилітаційної взаємодії: актуалізація фасилітаційного потенціалу освітнього середовища, залученість фасилітаційного потенціалу середовища, прояв фасилітативності в певній сфері життєдіяльності, вплив специфіки сфери на здійснення фасилітаційної взаємодії, прояв основної функції фасилітаційної взаємодії у різних її ракурсах. *Фасилітаційну взаємодію* в нашому дослідженні, спираючись на наукові праці зарубіжних учених визначаємо як суб'єкт-суб'єкту взаємодію, в межах якої відбувається налагодження емоційного контакту, створення освітнього середовища для позитивної мотивації до діяльності, спільне навчальне та особистісне зростання і самовдосконалення вчителя та учня.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в імplementації провідних ідей зарубіжних учених вчених щодо здійснення фасилітаційної взаємодії в українських закладах освіти.

Використана література:

1. Борисюк С. Розвиток здатності до фасилітаційної взаємодії у майбутніх соціальних педагогів засобами соціально-педагогічного тренінгу. *Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки*. 2011. № 5. С. 180–182.
2. Галицан О. Передумови формування фасилітаційної спрямованості майбутніх учителів в освітньому просторі вишу. *Наука і освіта*. 2016. № 10. С. 69–76.
3. Курлянд З., Фокша О., Поповський Ю. Дослідження педагогічної фасилітації учителя як вітагенної педагогічної технології. *Science and Education*. 2018. Issue 4. С. 168–176. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2018-4-22>.
4. Левченко О. Педагогічна фасилітація як феномен формування фасилітативного стилю педагогічної взаємодії майбутніх вчителів. *Наукові записки. Психологія і педагогіка*. 2017. С. 147–158.
5. Прокопенко І. Обґрунтування системи підготовки майбутніх учителів до фасилітаційної взаємодії з учнями закладів загальної середньої освіти. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2019. № 47. С. 101–112. DOI: 10.34142/23128046.2019.47.09.
6. Ghais S. *Extreme facilitation: Guiding groups through controversy and complexity*. San Francisco: Jossey-Bass, 2005. 304 p.
7. Hart L. B. *Faultless Facilitation: The New Complete Resource Guide for Team Leaders and Facilitators*. Amherst: HRD Press, 1996. 257 p.
8. Hunter D., Bailey A., Taylor B. *The Facilitation of Groups*. Cambridge: University Press, 1996. 215 p.
9. Kiser A. G. *Masterful facilitation: Becoming a Catalyst for Meaningful Change*. New York: Amacom, 1998. 224 p.
10. Schwarz R. *The Skilled Facilitator: A Comprehensive Resource for Consultants, Facilitators, Managers, Trainers and Coaches*. San Francisco: Jossey-Bass. 2002. 407 p.
11. Seeber I. How do facilitation interventions foster learning? The role of evaluation and coordination as causal mediators in idea convergence. *Computers in Human Behavior*. 2019. № 94. P. 176–189.
12. Thomas G. J. Preparing Facilitators for Experiential Education: The Role of Intentionality and Intuition. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*. 2008. № 8 (1). P. 3–20.
13. Martin F., Wang C., Sadaf A. Facilitation matters: Instructor perception of helpfulness of facilitation strategies in online courses. *Online Learning*. 2020. 24(1). P. 28-49. <https://doi.org/10.24059/olj.v24i1.1980>.
14. Van Maurik J. Facilitating excellence; styles and processes of facilitation. *Leadership and Organizational Development Journal*. 1994. № 15 (8). P. 30–34.
15. Visser S., Kreemers D. Breaking through boundaries with PAR – or not? A research project on the facilitation of participatory governance through participatory action research (PAR). *Educational Action Research*. 2020. 28:3. P. 345–361. DOI: 10.1080/09650792.2019.1624380.
16. Vlachopoulos P., Janb S. K., Lockyer L. A comparative study on the traditional and intensive delivery of an online course: design and facilitation recommendations. *Research in Learning Technology*. 2019. Vol. 27. P. 1–13.
17. Wardale D. A Proposed Model For Effective Facilitation. *Group Facilitation: A Research and Applications Journal*. 2008. № 9. P. 49–58.
18. Warihay F. D. Are good facilitators born or can they be developed? *Journal for Quality and Participation*. 1992. № 15 (1). P. 60–63.
19. Wilson P. H., Harnish K., Wright J. *The Facilitative Way: Leadership That Makes a Difference*. Shawnee Mission: Team Tech Press, 2003. 236 p.
20. Winterburn K., Smith S., Abbott C., Aspinwall K. An invitation to reflect on facilitation and evaluation within action learning. *Action Learning: Research and Practice*. 2018. 15:1. P. 38–39. DOI: 10.1080/14767333.2017.1414080.

References:

1. Borysiuk, S. O. (2011). Rozvytok zdatnosti do fasylytatsiinoi vzaiemodii u maibutnykh sotsialnykh pedahohiv zasobamy sotsialno-pedahohichnoho treninhu [Developing the ability for facilitation interaction of future social teachers by social-pedagogical training means]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky*. Vol. 5 pp. 180-183. [in Ukrainian].
2. Galiczan, O. A. (2012). Teorety'chne pidg`runtya problemy` zastosuvannya pry`ncy` piv pedagogichnoyi fasy`litaciyi u profesijnij diyal`nosti vchy`telya suchasnoyi shkoly` [Theoretical basis of the problem of application of the principles of pedagogical

- facilitation in the professional activity of a modern school teacher]. *Scientific journal. Series 16: Creative personality of the teacher: problems of theory and practice*, 18 (28), 129–132. [in Ukrainian].
3. Kurliand Z., Foksha O., Popovskiy Yu. (2018). Doslidzhennia pedahohichnoi fasylytatsii uchytelia yak vitahennoi pedahohichnoi tekhnolohii [Research of pedagogical facilitation of the teacher as vitagenic pedagogical technology]. *Science and Education*. 2018. Issue 4. P. 168–176. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2018-4-22>. [in Ukrainian].
 4. Левченко О. О. Педагогічна фасилітація як феномен формування фасилітативного стилю педагогічної взаємодії майбутніх вчителів. *Наукові записки. Психологія і педагогіка*. 2017. С. 147–158.
 5. Prokopenko I. A. (2019). Obg`runtuvannya sy`stemy` pidgotovky` majbutnix uchy`teliv do fasy`litacijnoyi vzayemodiyi z uchnyamy` zakladiv zagal`noyi seredn`oyi osvity` [Substantiation of the system of preparation of future teachers for facilitation interaction with students of general secondary education institutions]. *Theory and methods of teaching and education*, 47, 101–112. DOI: 10.34142/23128046.2019.47.09. [in Ukrainian].
 6. Ghais S. (2005). *Extreme facilitation: Guiding groups through controversy and complexity*. San Francisco: Jossey-Bass. 304 p. [in English].
 7. Hart L. B. (1996). *Faultless Facilitation: The New Complete Resource Guide for Team Leaders and Facilitators*. Amherst: HRD Press. 257 p. [in English].
 8. Hunter D., Bailey A., Taylor B. (1996). *The Facilitation of Groups*. Cambridge: University Press. 215 p. [in English].
 9. Kiser A. G. (1998). *Masterful facilitation: Becoming a Catalyst for Meaningful Change*. New York: Amacom. 224 p. [in English].
 10. Schwarz R. (2002). *The Skilled Facilitator: A Comprehensive Resource for Consultants, Facilitators, Managers, Trainers and Coaches*. San Francisco: Jossey-Bass. 407 p. [in English].
 11. Seeber I. (2019). How do facilitation interventions foster learning? The role of evaluation and coordination as causal mediators in idea convergence. *Computers in Human Behavior*. 94. P. 176–189. [in English].
 12. Thomas G. J. (2008). Preparing Facilitators for Experiential Education: The Role of Intentionality and Intuition. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*. № 8 (1). P. 3–20. [in English].
 13. Martin, F., Wang, C., & Sadaf, A. (2020). Facilitation matters: Instructor perception of helpfulness of facilitation strategies in online courses. *Online Learning*. 24(1). P. 28–49. <https://doi.org/10.24059/olj.v24i1.1980>. [in English].
 14. Van Maurik J. (1994). Facilitating excellence; styles and processes of facilitation. *Leadership and Organizational Developmental Journal*. №15 (8). P. 30–34. [in English].
 15. Visser S., Kreemers D. (2020) Breaking through boundaries with PAR – or not? A research project on the facilitation of participatory governance through participatory action research (PAR), *Educational Action Research*. 28:3. P. 345-361. DOI: 10.1080/09650792.2019.1624380. [in English].
 16. Vlachopoulos P., Janb S. K., Lockyer L. (2019). A comparative study on the traditional and intensive delivery of an online course: design and facilitation recommendations. *Research in Learning Technology*. Vol. 27. P. 1–13. [in English].
 17. Wardale D. A. (2008). Proposed Model For Effective Facilitation. *Group Facilitation: A Research and Applications Journal*. № 9. P. 49–58. [in English].
 18. Warihay F. D. (1992). Are good facilitators born or can they be developed? *Journal for Quality and Participation*. № 15 (1). P. 60–63. [in English].
 19. Wilson P. H., Harnish K., Wright J. (2003). *The Facilitative Way: Leadership That Makes a Difference*. Shawnee Mission: Team Tech Press. 236 p. [in English].
 20. Winterburn K., Smith S., Abbott C., Aspinwall K. (2018) An invitation to reflect on facilitation and evaluation within action learning. *Action Learning: Research and Practice*. 15:1. P. 38–39. DOI: 10.1080/14767333.2017.1414080. [in English].

Prokopenko I. A. Research of the problem of facilitation interaction of teacher with school students in foreign theory and practice

The article considers the pedagogical aspects of the study about the problem teachers' facilitation interaction with school students in foreign pedagogical theory and practice. The author defines the concept of "facilitation interaction" based on foreign works of scientists as a subject-subject interaction, within which there is an emotional contact, creating an educational environment for positive motivation, joint personal growth and self-improvement of teacher and student. The significant role played by facilitation and facilitation interaction of teachers and students in the works of foreign scientists is emphasized. The author expresses the opinion that the facilitation interaction is facilitated by the following factors: actualization of the facilitation potential of the educational environment, involvement of the facilitation potential of the environment, manifestation of facilitation in a certain sphere of life, influence of the sphere on the facilitation interaction. The structural features of the facilitation interaction of teacher and student in foreign theory and practice are: definition of the research problem; identifying the preconditions for the formation of this problem; substantiation of criteria for evaluating the result of solving the problem; generating alternative solutions; evaluation of the result of solving the problem; evaluation of work results (and the role of facilitation in them). Most foreign scholars propose to develop a model of facilitation interaction, which is based on the fact that facilitation is an adaptive process in which the main ones are planning, goal explanation, feedback and self-assessment. The analysis made it possible to identify styles of facilitation interaction, including traditional hierarchical (teacher controls the structure, content, method, program), cooperative decision-making together with students, autonomous (decisions are made by students).

Key words: facilitation, facilitation interaction, teacher, students, foreign experience, education, group of educators, theory and practice of education.